

СЕЛСКОСТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

ИНСТИТУТ ПО ТЮТЮНА И ТЮТЮНЕВИТЕ ИЗДЕЛИЯ – с. МАРКОВО

4108 Марково, Директор: 032/ 275 200; Факс: 032/ 69 51 56; e-mail: itpi_markovo@abv.bg; www.itpi-bg.com

ПРОГРАМА

ЗА РАЗВИТИЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА

ИНСТИТУТ ПО ТЮТЮНА И ТЮТЮНЕВИТЕ ИЗДЕЛИЯ

с. МАРКОВО, обл. ПЛОВДИВ

2025 г. – 2029 г.

Доцент д-р Мария Къшева

*Институт по тютюна и
тютюневите изделия – с. Марково*

*Конкурс за Директор на ИТТИ – с. Марково, обявен във вестник „24 часа“, бр. 207/01.09.2025 г.
В изпълнение на Заповед РД 04 – 66/26.08.2025 г. на Председателя на ССА.*

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

МОТИВИ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА

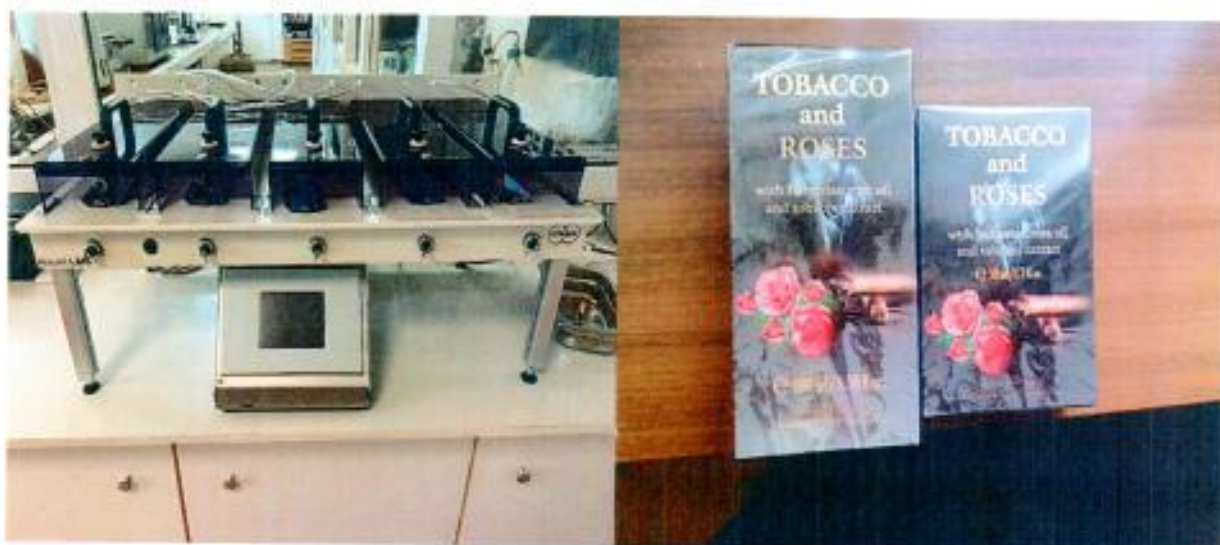
ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ИТТИ

НАУЧНИ ПРИОРИТЕТИ И СТРУКТУРА НА УПРАВЛЕНИЕ НА ИТТИ

РЕЗУЛТАТИ

ПРОГРАМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ИТТИ ЗА ПЕРИОДА 2025-2029 г.

ФИНАНСОВА И ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ

ВЪВЕДЕНИЕ

В продължение на десетилетия България е била сред водещите производители и износители на тютюн и тютюневи изделия. Ето защо развитието на този отрасъл на българската икономика е винаги чувствителна тема, както в икономическата, така и в политическата дискусия за българското общество.

На фона на всеобщия спад в развитието на селското стопанство, логично се наблюдава и спад в тютюнопроизводството. Този спад засяга големи маси от хора, за които производството на тютюн е основен поминък от една страна, а от друга трудно може да се предложи алтернативна заетост на производителите на тютюн. Всичко това прави темата за спада на тютюнопроизводството особено чувствителна.

Началото на научната дейност по тютюна в България се свързва с първите системни изследвания за борба с тютюневия трипс през далечната 1902 г.

През 1922 г. се открива първото Опитно поле по тютюна в гр. Горна Джумая, а през 1924 г. и опитно поле по тютюна в гр. Рила, което през 1947 г. прераства в Опитна станция. Именно тук се извършват първите научни изследвания върху селекцията, агротехниката, растителната защита и технологията за производство на ориенталски тютюн от Македонска тютюнева област. Такива станции по-късно се откриват в градовете Джебел, Кърджали и Неврокоп (1932 г.).

През 1933 г. в с. Козарско се създава опитна станция по тютюна, която на 01.11.1944 г. прераства в Институт по тютюна.

През 1950 година Института се обединява с Централната лаборатория по тютюна в Павлово - гр. София и се премества в гр. Пловдив.

С Решение на Министерски Съвет от 1967 г., всички действащи научни звена по тютюна в България се обединяват в Институт по тютюна и тютюневите изделия (ИТТИ) – с. Марково, край град Пловдив към ТПО „Булгартабак“, под методичното ръководство на Селскостопанска академия. След приватизацията на „Булгартабак - Холдинг“ ЕАД през 2003г., чрез дарение от негова страна и новоучредяване на института, той преминава в структурата на Министерството на земеделието и горите. От 2009 година ИТТИ – с. Марково окончателно става част от Селскостопанска академия. През целият този дълъг период на съществуване, ИТТИ е комплексна научна организация, която обслужва целия сектор „Тютюн“ от семето до анализ на тютюн и тютюнев дим.

Значението на тази култура за нашата страна е многоаспектно.

В предвоенната 1939 г. производството на тютюн (тогава България произвежда само ориенталски тютюн) е 41 142 т. В следвоенният период производствените обеми и експорта се определят от изискванията и потребностите на СИВ. Производството на тютюн и тютюневи изделия започва бързо да расте. Рекордна е 1976 г. с производство от 142 605 т.. В периода до 1988 г. средногодишното производство е от порядъка на 100 х. тона. От 1988 г. се отбелязва неизменен спад в производството - 1988 г.-90 х. т.; 1989 г.-65 х. т.; 1990 г.-56 х. т. докато се стигне до 1995 г. - 11 686 т. Официални данни от дирекция „Растениевъдство“ към МЗХ сочат, че производството на тютюн от трите сортови групи през 2024 г. е 4323 тона.

Въпреки този голям спад при производството на тютюн, той все още осигурява заетост на голяма група хора, които произвеждат и преработват тютюн. Тютюнопроизводството и по-конкретно производството на ориенталски тютюн осигурява най-пълноценно използване на бедните почви, разположени върху наклонени терени, които са почти непригодни за други култури. Демографската му роля се определя от съхраняване на част от населението в полупланинските и планински райони. Тютюнът е специфична култура, която има и фискално

значение за страната – посредством акциза, получен в държавния бюджет от потреблението на цигари. През последните години се наблюдава сериозен натиск в световен мащаб за ограничаване на тютюнопушенето, респективно на тютюнопроизводството. В сила е национална програма за ограничаване на тютюнопушенето в България, съобразена с Препоръка 2003/54/ЕС за предотвратяване на тютюнопушенето и за инициативи за подобряване на контрола върху тютюна, както и с Европейската стратегия за контрол на тютюна, на Световната здравна организация /WHO/ и Рамковата конвенция за контрол на тютюна /FCTC/. Извършиха се много изследвания на различни възможности за въвеждане на алтернативни на производството на тютюн селскостопански дейности. Резултатите обаче показват, че в близките години не се очертават култура или групи производства, които да са алтернатива на тютюна като валутен ресурс, с демографско, икономическо и социално значение за полупланинските и планински региони на страната.

За кампания 2024 г., производителите на тютюн в България получиха 70,8 млн. лева преходна национална помощ.

Актуално състояние на сектор Тютюн

1. Брой регистрирани земеделски производители през 2024г.

Година	Общ брой регистрирани тютюно производители	Тютюно производители отглеждащи Басми (бр)*	Тютюно производители отглеждащи Каба Кулак (бр)*	Тютюно производители отглеждащи Виржиния (бр)*	Тютюно производители отглеждащи сорт Бърлей (бр)*
2024	8528	7272	731	70	455

2. Площи и производство на тютюн през периода 2023 г. – 2024 г.

Тип на тютюна	2023			2024		
	Реколтирани площи	Продукция	Среден добив	Реколтирани площи	Продукция	Среден добив
	(ха)	(тона)	(кг/дка)	(ха)	(тонове)	(кг/дка)
Ориенталски	2282	3512	154	2083	3173	152
Виржиния	431	712	165	469	956	204
Бърлей	140	295	211	192	428	223

3. Изменение на годишна база, %

2024		
Реколтирани площи (ха)	Продукция (тон)	Среден добив (кг/дка)
Ориенталски	- 8,7 %	-9,7 %
Виржиния	8,8 %	34,3 %
Бърлей	31,1 %	45,1 %

Повече от един век в България се извършват научни изследвания по тютюна. За този период е извършена огромна по обем и резулти научна работа. Голяма част от успехите на страната в производството на тютюн и тютюневи изделия се дължат на българската тютюнева наука и конкретно на *Институт по тютюна и тютюневите изделия /ИТТИ/* - с. Марково. *ИТТИ е Национален център за комплексни изследвания с фундаментален и приложен характер с цел подпомагане решаването на проблемите, възникващи при селекцията, сортоподдържането, производството на тютюн и тютюневи семена, храненето и опазването културата от вредители, сушенето, обработката и преработката на тютюна, химията на тютюна и тютюневия дим.*

ИТТИ извършва комплексни научни изследвания на културата от семето до цигарата и тютюневия дим. Институтът осъществява дейността си в рамките на Селскостопанска академия (ССА), изпълнява държавната аграрна политика в съответствие с общата селскостопанска политика на Европейския съюз в сектор „Тютюн“. Над 60% от сортовете включени в Сортвата листа на България са създадени от селекционери на ИТТИ.

ИТТИ притежава сертификатите на 12 сорта от сортова група „Басми“ - Джебел басма 1, Джебел басма 2, Дупница 126, Устина 54, Пловдив 380, Средногорска яка, Козарско 339, Басма 13, Басма 79, Дупница 733, Дупница 160, 1 от сортова група „Бърлей“ - Бърлей 1344 и един от сортова група „Виржиния“ - Виржиния 0842.

Модерните технологии за опазване на тютюна в България от вредители, като *Добра растителнозащитна практика при тютюна и Интегрирано управление на вредителите по тютюна*, както и за диференцирано отглеждане на различните типове тютюн са резултат от работата на специалисти на ИТТИ. В Института са разработени технологии за сушене и промишлена обработка на ориенталски и едрolistни тютюни в страната и технологични инструкции за оценка качествените показатели на тютюна.

МОТИВИ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА

Предстоящата програма за развитие и управление на Институт по тютюна и тютюневите изделия – с. Марково е изготвена съгласно Заповед №РД 04-66/01.09.2025 г. на Председателя на ССА.

Професионалният ми стаж започва на 15.09.1986 год. като технолог в завода за ферментация на тютюн към „Тютюнева промишленост“ – гр. Сандански която е поделение на „Булгартабак-Холдинг“ ЕАД. От 01.03.1989 год. до 25.11.1996 год. съм технолог-проучвател към отдел „Цигари“ на ИТТИ – с.Марково. Начало на научната ми кариера в института започва на 25.11.1996 год. като научен сътрудник II ст., по-късно н.с I ст., асистент, главен асистент и от 07.06.2013 год., главен асистент д-р. От 01.07.2015 г. съм доцент д-р към отдел „Селекция и семепроизводство“ на ИТТИ. На 18.01.2016 г. със заповед на Председателя на ССА съм назначена на длъжност ВРИД на ИТТИ. След проведен конкурс от 01.02.2017 г. съм назначена за Директор на института за период от четири години. Тридесет и деветгодишният ми професионален и научен опит от който над тридесет и шест години в ИТТИ, ми даде възможност да се запозная в детайли със структурата и управлението на института. Професионалният ми опит, както и заеманите вече административни длъжности, ми позволиха да проуча в детайли проблемите и спецификата в различните направления на научно-изследователската и приложната дейност на ИТТИ. Участието ми в обявения конкурс за Директор на ИТТИ – с. Марково се основава на личната ми преценка, че след близо десет

годишен период като Директор на института, има с какво още да допринесе за развитието му като съвременно и обществено полезно научно звено от системата на ССА, обслужващо сектор „Тютюн“ и изпълнявайки на високо ниво ангажиментите на Р.България по Рамковата Конвенция за Контрол на Тютюна и Закона за тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия.

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ИТТИ

През последните години различни Европейски и Национални законодателни мерки за контрола върху производството и субсидирането на тютюневата суровина оказват влияние върху произвежданите и реализирани количества тютюн. Създаването и промените на Общата селскостопанска политика на Европейския съюз (ЕС) и дейността на Световната здравна организация (СЗО), доведоха до прилагане на разнообразни законодателни мерки и схеми на субсидиране от Европейския и Националните бюджети, които безспорно влияят върху обема и структурата на отглежданите по типове и количества тютюни в отделните страни.

Когато ЕС започна да създава Обща селскостопанска политика (ОСП), логиката бе тютюна също да се интегрира в нея чрез създаването на Обща организация на пазара на тютюн. Тази организация на пазара на суров тютюн е създадена през 1970 г. и след това е реформирана няколко пъти в съответствие с общите промени в ОСП.

Политиките на ЕС за следващия програмен период 2020 – 2027 г. в сектора тютюн са от съществено значение за страната ни. Правителствата на държавите - членки и целия бранш положиха усилия за равнопоставеност на културата с всички други за спазване на принципа на равнопоставеност на земеделските култури и избягване на дискриминационни мерки от страна на ЕС.

Цел на сектора тютюн е да се спре спада на обемите на производството на тютюн и търсенето на нови ценови нива на фона на силната конкуренция от страна на несвроепейските производители. Добавянето на стойност към продукта чрез прилагане на добри земеделски практики, чиста от пестициди продукция и стабилност на доставките са основният и най-силен инструмент за постигане на целта.

Съобразявайки се с всички тези специфики в развитието на тютюневия сектор, ИТТИ трябва да бъде гъвкав в определяне на приоритетите си през следващия период при извършване на научно-изследователската и приложна дейност.

През последните години учените в ИТТИ са публикували голям брой научни статии, доклади, брошури, ръководства, инструкции, наръчници, методики и др.

Институтът по тютюна и тютюневите изделия разработва научно-изследователски и приложни задачи в изпълнение на един от дългосрочните приоритети на Министерството на земеделието в условията на членство на страната ни в Европейския съюз - за *Развитие на ефективен и конкурентноспособен аграрен сектор* и конкретно по изпълнение на политика *„Земеделие и селски райони“*

Програмите, по които ИТТИ работи са: Растениевъдство, Растителна защита, Технология на тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия.

ИТТИ перманентно участва в национални и международни проекти и програми:

- Програми за проследяване появата, развитието и патогенитета на маната /*Peronospora tabacina* Adam/ “Blue Mold Information Service for the European – Mediterranean Zone” и “Collaborative Study on Blue Mold”;

- Програма GoToLab Европейска мрежа от държавни лаборатории за тютюна и тютюневите изделия, прецизиране и валидиране на методи за измерване на съставки и емисии на тютюневи изделия;

- Програма TobLabNet-в съответствие с чл.9 и чл.10 на РККТ. Мрежа от лаборатории за изпитване тютюн към СЗО, изследване на тютюневи изделия на международно ниво и разработване на лабораторни методи и стандарти, относно изпитване на тютюневи изделия.

С Решение № 363 от 12 май 2016 год. на Министерски съвет, директорът на ИТТИ подписа Споразумение за ниво на обслужване между Република България и Европейската Комисия за съхранение на данни за тютюневи изделия, нови тютюневи изделия и растителни изделия за пушене за срок от 5 години. Към настоящият момент Института продължава най-отговорно да изпълнява ангажиментите на България по това споразумение.

Чрез последните изменения на Закона за тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия (ЗТТСТИ), МЗХ предостави на ИТТИ всички контролни функции по изпълнение на чл. 35 от закона. Учени и експерти от института са постоянни членове в работни групи към Министерството на икономиката и Министерството на здравеопазването за изработване на становища относно РККТ на СЗО.

ИТТИ поддържа научни контакти и осъществява координация на научно-изследователската работа с редица научни институти: Институт по тютюна в гр. Прилеп, Република Македония; Република Гърция; Институт по тютюна (TICO), СР Виетнам; Университет по хранителни технологии, гр. Пловдив; Пловдивски университет; Аграрен университет, гр. Пловдив; БАН и др. ИТТИ подпомага работата на МЗХ, МИ, МЗ, МИ и партнира с всички асоциации на тютюнопроизводители, преработватели и индустрията.

НАУЧНИ ПРИОРИТЕТИ, СТРУКТУРА И УПРАВЛЕНИЕ НА ИТТИ

ИТТИ осъществява фундаментални научни изследвания, научно-приложни изследвания, иновативна и консултантска дейност в областта на производството и обработката на тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия.

Институтът осъществява дейността си в рамките на политиката на Селскостопанска академия и обхваща общата селскостопанска политика на Европейския съюз за сектор „Тютюн“. Изпълнява националните ангажименти по европейските политики на България в частност на Министерството на земеделието в този сектор.

ИТТИ представлява България при изпълнение на програмите на Рамкова конвенция за Контрол на Тютюна (РККТ) на СЗО по:

- чл. 9 – “Регулиране на съдържанието на тютюневите изделия”;
- чл.10 – “Регулиране разкриване на съдържанието на тютюневите изделия”;
- чл.17–“Правителствена подкрепа за прилагане на икономически осъществими алтернативни дейности”;
- чл.18 – “Защита на околната среда”.

ИТТИ участва в експертни комисии към ЕК за изпълнение на Директива 2014/40/ЕС.

ИТТИ е член от България на GoToLab (Европейска мрежа от държавни лаборатории за тютюн и тютюневи изделия) и TobLabNet (Глобална мрежа от лаборатории за изпитване на тютюн към СЗО).

ИТТИ участва при транспонирането на Директива 2014/40/ЕС в българското законодателство – Закон за тютюна, тютюневите и свързаните с тях тютюневи изделия.

ИТТИ е пряко ангажиран с изпълнението на голяма част от Закон за тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия (ЗТТСТИ).

ИТТИ участва с изследвания върху тютюневите изделия в аспект разкриване на вредности и защита здравето на нацията.

ИТТИ участва в световната изследователска мрежа Global Research Inventory Survey на СЗО с приключили и планирани изследвания и разработване на методи за контрол върху фабрично произвежданите цигари, смеси за наргиле, тютюн за смучене, тютюн за ръчно свиване на цигари, пурети, електронни изделия за пушене и др.

ИТТИ разполага с единственият в България Лабораторен Комплекс за Изпитване (ЛКИ), акредитиран по ISO 17025:2018 за контрол върху тютюна и тютюневите изделия, отговарящ на изискванията на Директива 2014/40/ЕС за държавна независима акредитирана лаборатория. На 27 февруари 2025 г. ИТТИ получи сертификата за акредитация на ЛКИ валиден до 27.02.2029 г. Изпитваните продукти са тютюн, тютюневи изделия, електронни цигари и коноп.

От юли 2021 г., ЛКИ към ИТТИ е в Европейския списък за акредитирани лаборатории по международните ISO стандарти.

ИТТИ е ангажиран със съхранение и поддържане на генофонда от ориенталски и едролистни сортове тютюн за получаване на суровина с висока потребителска стойност и устойчиво производство. ИТТИ е собственик на 13 сорта тютюн, отговарящи на изискванията за ниво на качество на индустрията, като 9 от тях са в сорта листа "А" на България.

ИТТИ обезпечава голяма част от тютюнопроизводството в България със сертифицирани семена на български сортове тютюн.

ИТТИ извършва гранулиране на семена за отглеждане на тютюнев разсад във флот система.

ИТТИ разработва растителнозащитни и агротехнологии за отглеждането на тютюн.

ИТТИ разработва основните технологии и инструкции за отглеждане, обработка и преработка на Ориенталски тютюн, Бърлей и Виржиния.

ИТТИ отглежда биологична продукция в биополе ОП – гр. Гоце Делчев.

ИТТИ работи върху алтернативно използване на земеделската култура тютюн.

Институт по тютюна и тютюневите изделия с Решение № 363 на Министерски съвет е определен за национален координатор по Споразумение за ниво на обслужване между Република България и Европейската комисия относно съхранение на данни за тютюневи изделия, нови тютюневи изделия и растителни изследвания за пушене.

В резултат на обнародвано Постановление №408 на Министерски съвет от 2021 г. за изменение и допълнение на Устройствения правилник на Селскостопанска академия (ДВ. брой 101/03.12.2021г), Института е с актуализиран устройствен правилник.

ИТТИ е структуриран както следва:

А). Обща администрация – включва:

1. Отдел „Обща администрация“: Обхваща осигуряване на правно-нормативното обслужване и охрана на труда, съхранение, опазване и отчетност на материалната база, деловодно обслужване в Института, водене и съхранение личните документи на служителите, поддръжка на сградите. Организиране и ръководене на цялостната финансово-счетоводна дейност на Института съгласно Закона за счетоводството, Устройствен Правилник на ССА.

Устройствения правилник на ИТТИ и всички действащи закони, разпоредби и нормативни актове. Обезпечава дейностите, съпътстващи и осигуряващи нормално протичане на научната, научно-приложна и финансово-счетоводна дейност на ИТТИ.

Б). Специализирана администрация, структурирана в следните научни отдели, сектори и други в т.ч.:

1. Научен отдел „Производство, обработка и преработка на тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия“.

1.1. „Опитно поле - с. Марково“:

- ♦ сектор „Опитно поле - с. Козарско“;
- ♦ сектор „Опитно поле – гр. Рила“;
- ♦ сектор „Опитно поле – гр. Гоце Делчев“;
- ♦ сектор „Опитно поле - гр. Бяла Слатина“.

Включва: научни работници, експерти и специалисти в областта на селекцията и семеипроизводството на тютюн, на агротехниката и растителната защита, на технологията на обработката и преработката на тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия.

Работи в областта на:

- ❖ селекция и изпитване на нови сортове едрolistни и ориенталски тютюни;
- ❖ проучване, анализиране и актуализиране на сортовата структура и предложения за райониране на сортове тютюн в Р България;
- ❖ поддържане на генофонда от сортове тютюн в Р България;
- ❖ сортоподдържане на ориенталски и едрolistни тютюни;
- ❖ производство на сертифицирани хибридни, предбазови и базови тютюневи семена;
- ❖ научноизследователска дейност по растителна защита; агрохимия; агроэкология и агротехника на тютюневата култура;
- ❖ разработване на технологии подчинени на принципите за биологично и устойчиво земеделие; разработване на технологични решения за алтернативно използване на тютюн и тютюневи остатъци;
- ❖ осъществяване на научно обслужване при производството и обработката на тютюна;
- ❖ научно обслужване в областта на технологията на тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия;
- ❖ разработване на технологии, нормативи, инструкции, методики и други технологични документации, свързани с тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия;
- ❖ изследвания, обезпечаващи прилагането на националната политика в сектора, както и с поставените приоритети от Световната здравна организация.

2. Научен отдел „Химия на тютюна и тютюневия дим“.

2.1. Лабораторен комплекс за изпитване (ЛКИ).

Включва: научни работници, експерти и специалисти в областта на химията на тютюна и тютюневия дим.

Работи в областта на:

- ❖ проучвания върху химичния състав на тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия;
- ❖ проучвания върху компонентите на тютюневия дим и възможности за тяхното регулиране;
- ❖ развитие на химичните методи и аналитична апаратура и приложението им в лабораторната работа.

- ❖ обезпечаване аналитично научните проекти на института, чрез химични анализи на тютюн, тютюнев дим, тютюневи и свързани с тях изделия;
- ❖ извършване на изпитване на тютюн, тютюневи и свързани с тях изделия и издава протоколи за съответствие за акредитираните показатели по международни ISO стандарти;
- ❖ усвояване на нови методи за анализ във връзка с изпълнение на ангажиментите на РБългария по РККТ на СЗО;
- ❖ изпълняване ангажиментите на ИТТИ по ЗТТСТИ.

В ИТТИ е структурирано Бюро за научно обслужване

Работи в областта на:

- научно-информационното обслужване на изследователските проекти;
- маркетинг, пласмент и патентна дейност във връзка с експериментално-производствената дейност на Института;
- организира примерни показни обекти, курсове, производствени практики.

РЕЗУЛТАТИ – АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО

I. ПРЕИМУЩЕСТВА

A. Научноизследователска и приложна дейност

1. Изследователски проекти към ССА

Към настоящият момент Институт по тютюна и тютюневите изделия участва в изследователската програма на Селскостопанска академия с два проекта.

ПРОЕКТ ЗЕМДКТ 20: „РАЗРАБОТВАНЕ НА ЕФЕКТИВНИ МЕРКИ ЗА СТАБИЛИЗИРАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО, ОБРАБОТКАТА И ПРЕРАБОТКАТА НА ТЮТЮН В БЪЛГАРИЯ“

Срок: 01.01.2023 г. – 31.12.2025 г.

Ръководител Проект: проф. д-р Христо Бозуков

ПРОЕКТЪТ включва дванадесет научно-изследователски задачи свързани с проучвания върху основните растително-защитни дейности, балансираното хранене на тютюневите растения, биологичното отглеждане на тютюн, оптималното сортово райониране, селекцията, семенпроизводството и сортоподдържането на тютюна в България, оценка на получената тютюнева суровина, и някои тютюневи изделия при обработката и преработката на тютюна, като всеки конкретен проблем е с характерна специфика.

Основна цел на проекта е разработване на ефективни мерки за стабилизиране на производството, обработката и преработката на тютюн в България

Проектът обхваща:

- Проучване възможностите на иновативни методи и средства за контрол на икономически важни болести по тютюна.

- Проучвания на алтернативни подходи за борба срещу някои неприятели по тютюна.
- Изпитване на нови алтернативни на минералните торове средства и включването им в конкретни схеми за торене на тютюна.
- Проучване влиянието на нормите на торене и времето на внасяне на калиев нитрат върху биометричните и стопанските показатели при ориенталския тютюн.
- Създаване на колекция от дребнолистни тютюни с висок добивен потенциал, високо качество на суровината и устойчиви на икономически важни болести.
- Селекция на тютюн чрез изследване на биометрични, качествени, андрогенни, основни и специфични химични компоненти на селекционните материали за поддържане и създаване на сортове и линии ориенталски тютюн, и тестване на различни подходи за подобряване етапите на развитието на растенията. Биекологични проучвания на възможности за контрол на някои неприятели по тютюна.
- Създаване на нови перспективни линии устойчиви на болестта чернилка и съхранение на генофонда на ориенталски тютюн екотип Дупница.
- Сортоподдържане и производство на сертифицирани предбазови, базови семена от сортове ориенталски тютюн, сортова група Кабакулак.
- Проучване и поддържане на генетичния материал от сортова група тютюн Бърлей и обогатяване на наличния генофонд.
- Комплексна оценка на генетичния потенциал на интродуцирани сортове в условията на България, селекционен процес (отбор на изходен материал, създаване и анализиране на получените перспективни форми) и сортоподдържане на тютюн Виржиния.
- Качествени показатели на нови сортове и линии, поддържане и съхранение на генофонда на тютюн от сортови групи Ориенталски и Виржиния.
- Анализ на тенденциите в проявлението на химико-технологичните показатели на ориенталски тютюни.
- Проучване на физико-химичните и микробиологични показатели на RYO/MYO тютюни.

Проектът решава основните проблеми при производство, обработката и преработката на тютюневата култура.

ПРОЕКТ ТН 19: "ХИМИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И МЕТОДИ ЗА АНАЛИЗ НА ТЮТЮН, ТЮТЮНЕВИ ИЗДЕЛИЯ И ПРОДУКТИ, СЪДЪРЖАЩИ НИКОТИН"

Срок: 01.01.2023 г. – 31.12.2025 г.

Ръководител Проект: доц. д-р Маргарита Дочева

Целта на проекта е оптимизиране и приложение на методи за изследване на тютюн, тютюневи изделия и нови продукти, доставящи никотин в човешкото тяло. Разширяване на познанията за тютюна не само като промишлено и медицинско растение, а и като ценна суровина с широко приложение.

Научните изследвания по проекта са насочени към:

- Извършване на разширена химична характеристика на контролен сорт и подбрани образци тютюн от екотип Дупница и оценка на качествените характеристики на тютюна и тютюневия дим;

- Разширяване на обхвата на определяните първични и вторични метаболити в тютюна – редуциращи компоненти, полифеноли и кумарини;
- Разширяване на познанията за биологичната активност и химичния състав на тютюневи екстракти, получени от български сортове тютюни, използвайки „зелени екстрагенти“;
- Проучване на възможности за получаване на масла от различни части на тютюневи растения;
- Установяване на динамиката на разпространение на тютюневи продукти в България;
- Разширяване на обхвата на изследване на никотин-съдържащи изделия – електронни цигари и перорални никотинови торбички;
- Оценка на съответствие на качеството при прилагане на стандартизирани и валидирани методи за анализ на тютюн, тютюневи изделия и тютюнев дим.

2. Изследователски проекти към ФНИ - финансирани от МОН

- Проект №КП-06-М69/4 от 15.12.2022 г. за финансиране на научноизследователски проект в конкурс за финансиране на фундаментални научни изследвания на млади учени и постдокторанти. Темата на проекта е „Изследване на активност и дериватизация на биологично активни вещества в тютюн и диворастящи лечебни растения в България“.
- Проект № КП-06-ПН59/6 Функционализирани β -дикарбонилни съединения - получаване и приложение в синтеза на природни и биологично активни вещества.
- Проект №КП-06-ПМ59/5 Мултикомпонентни реакции за синтез на нови хибридни молекули.

3. Национална програма - Млади учени и постдокторанти - 2 - I етап

- Проект № ФП23-ХФ-005. Синтез, приложение, *in silico* и *in vitro* биологично изпитване на нови биофункционални молекули.
- Проект №Д23-2-ХФ-001. "Получаване на фитоалексини и техни аналози с потенциал за приложение в растителната защита".

4. Програма за Развитие на Селските Райони

Договор №РД50-150 с МЗХ за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г. на обща стойност 807 678 лв. През месец август 2024 г. започнаха демонстрационни дейности по проекта в ИТТИ. Инвестиционната програма по проекта е изпълнена. Към месец май 2025 г. в демонстрациите по проекта са взели участие над 800 тютюнопроизводители, земеделски производители и наети лица в техните стопанства.

5. Национална научна програма „Критични и стратегически сурувини за зелен преход и устойчиво развитие“ на Министерството на образованието и науката (МОН), одобрена с Решение на Министерски съвет №508/18.07.2024 г.

Със Заповеди №РД04-161 и №РД04-162 от 13.12.2024 г. на Председателя на ССА, са определени структурните звена и учените и експертите от тях, които са ангажирани в изпълнението на дейностите, научните задачи и работните пакети (РП) от научната програма.

ИТТИ ще работи по РП I.3 „Оценка на потенциала на България за енергийни ресурси, необходими за осъществяването на зелен преход“ с научна задача I.3.5 „Изследване на

потенциала на енергийните култури и отпадъци и остатъци от земеделски земи за производство на биогорива и биогаз“.

6. Договор РД08-2/02.08.2023 г

След посещение в ИТТИ на делегация от научен институт по тютюна (TICO) и национална тютюнева корпорация (VINATABA) на СР Виетнам по програма от съвместен научен проект свързан с производството, обработката и преработката на тютюна, се подписа нов Договор РД08-2/02.08.2023 г. за съвместна дейност на двата института за периода 2023 г. - 2026 г. Посещението е организирано със съдействието на Виетнамското посолство в Р България.

През март 2025 г. научен колектив от ИТТИ осъществи работно посещение в Ханой по официална покана от Директора на Институт TICO.

ПРОЕКТИ КЪМ ПРОГРАМИ НА ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ И СЗО

- **Програма на СЗО** по разработване на ръководни принципи за изпълнение на чл. 9 – Регулиране на съдържанието на тютюневите изделия.

Продължителност-перманентна.

През 2023 г. ИТТИ беше включен в работна група за изготвяне на Проект за изменение на закона за тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия.

ИТТИ участва съвместно с Министерството на здравеопазването, Министерството на икономиката и индустрията и Министерството на земеделието и храните при подготовката на всички нормативни актове и официални позиции на България по провеждането на COP 10 и транспониране на Делегираната Директива (ЕС) 2022/2100 на комисията от 29 юни 2022 година за изменение на Директива 2014/40/ЕС на Европейския парламент и на Съвета с оглед на оттеглянето на определени освобождавания по отношение на награвяемите тютюневи изделия.

- **Програма на СЗО** по разработване на ръководни принципи за изпълнение на чл. 10 – Регулиране разкриването на съдържанието на тютюневите изделия на РККТ на СЗО. Продължителност-перманентна.

Разработени са становища за проектни делегирани актове приети за национална позиция. Проведени работни срещи с представители на индустрията, МИИ и МЗХ.

Участие в работата на експертните групи по съставки, добавки и електронни цигари към ЕК.

Със заповед на Министъра на здравеопазването беше определен състава на българската делегация, упълномощена за участие в сесията на COP 10 в Панама.

Част от ангажиментите на Министерството на земеделието бяха предоставени за изпълнение на Директора на ИТТИ и първия секретар в Постоянното представителство на Република България към Европейския съюз в Брюксел. ИТТИ беше официален член в състава на българската делегация, взела участие във всички сесии при подготовката на официални становища по програмата на COP 10.

Във връзка с подготовката на официалната позиция на Република България по въпроси свързани с подготовката на COP10 от Рамковата конвенция за контрол на тютюна, както и писмени предложения за редакция към нея по отделни документи, ИТТИ изработи няколко становища и доклади.

През 2023 г. ИТТИ отново беше включен в работна група която да изготви Проект за Постановление на Министерски съвет на РБългария за създаване на Национален съвет за координиране изпълнението на РККТ на СЗО. В тази работна група са включени всички министерства и неправителствени организации които са страна по изпълнение на РККТ.

ИТТИ със свое становище се присъедини към няколко министерства, които обосновава възразиха срещу създаването на още един орган за контрол на изпълнение на РККТ. Тук водеща роля има Директива 2014/40/ЕС, в която са разписани ангажиментите на всички ведомства и са задължителни за всички държави членки по РККТ.

- **Програма на СЗО** съгласно чл. 17 - Всяка страна членка в сътрудничество с други страни членки и с компетентни международни и регионални междуправителствени организации ще насърчава там, където това е подходящо, други икономически осъществими алтернативи за производителите на тютюн, за лицата, отглеждащи тютюн, и за индивидуалните продавачи.

Продължителност–перманентна.

- **Програма на СЗО** съгласно чл. 18 - При изпълнение на своите задължения, произтичащи от конвенцията, по отношение на отглеждането на тютюн и на производството на тютюневи изделия в рамките на техните територии страните членки се споразумяват да се съобразяват с опазването на околната среда на РККТ на СЗО.

Продължителност–перманентна.

- **GoToLab** (Европейска мрежа от държавни лаборатории за тютюна и тютюневите изделия), прецизиране и валидиране на методи за измерване на съставки и емисии на тютюневи изделия. За България ЛКИ-ИТТИ (доц. д-р Маргарита Дочева), координатор Jorgen Hahn-председател на мрежата, Chemisches und Veterinaruntersuchungsamt Sigmaringen, Germany. Продължителност-перманентна.

- **TopLabNet** (Глобална мрежа от лаборатории за контрол върху тютюна и тютюневите изделия на СЗО) в съответствие с чл. 9 на РККТ, Мрежа от лаборатории за изпитване тютюн към СЗО, изследване на тютюневи изделия на международно ниво и разработване на лабораторни методи, стандарти, експертизи и капацитет относно изпитване и изследване на тютюневи изделия. За България ЛКИ - ИТТИ (доц. д-р Маргарита Дочева), координатор Dr David L.Ashley, Chef Emergency Response and Air Toxicants Branch, National Center for Environmental Health, Atlanta, USA. Продължителност-перманентна

- **Закон за ратифициране на Споразумение между ЕК и Република България**

В ДВ, брой 79/07.10.2016 г. на основание Указ № 316 на Президента на РБългария се обнародва ЗАКОН за ратифициране на СПОРАЗУМЕНИЕ за ниво на обслужване между Европейската комисия и Република България за съхранение на данни за тютюневи изделия, нови тютюневи изделия и растителни изделия за пушене.

ИТТИ и Министерството на икономиката и индустрията са национални администратори по споразумението.

ПРОЕКТИ ПО ПРОГРАМИ НА ДРУГИ МЕЖДУНАРОДНИ ОРГАНИЗАЦИИ

1. По международните програми за проследяване появата, развитието и патогенитета на маната /*Peronospora tabacina* Adam/ "Blue Mold Information Service for the European – Mediterranean Zone" и „Collaborative Study on Blue Mold“, за България, проф. д-р Христо Бозуков, ИТТИ, координирана от д-р Norbert Billenkamp от LTZ /Център за земеделски технологии/ Augustenberg, Germany. Начален срок 2003; продължителност-перманентна.

2. "Неконвенционално използване на тютюна и остатъците му от производството, преработката и обработката", съвместно с Изследователски институт по тютюна, гр. Прилеп, Р.Македония, ръководител от българска страна – проф. д-р Христо Бозуков, начален срок 2010 г., продължителност-перманентна.

3. "Проучване на съществуващата и създаване на нова ген плазма ориенталски тютюни за условията на Република България и Република Македония", начален срок 2010 г., продължителност – перманентна.

4. „Синтез и изследване на радикал-улавящата активност на нови тиазолови и бензтиазолови съединения.

5. Програма за координация на минималната употреба на пестициди при някои култури в Европейския съюз (MUCF) в рамката на Интегрираната борба с вредителите (IPM).

6. Договор за съвместна научноизследователска дейност на ИТТИ и Научния институт по тютюна в СР Виетнам /ТСО/ по съвместен научен проект свързан с производство, обработка и преработка на ориенталски тютюн.

На заключителна работна среща с ръководството на Института ТСО, ги запознахме с нашите впечатления от огледа на произвеждания във Виетнам тютюн и нашите препоръки за подобряване на производството и сушенето на българския ориенталски тютюн и необходимостта от използване на сертифицирани семена при производство на тютюна. Колегите изразиха задоволство и благодарност за резултатите от нашите препоръки. Изразиха голямо желание да продължи нашата помощ при производството на ориенталски тютюн в Р. Виетнам.

АНАЛИТИЧНА ДЕЙНОСТ

В Института по тютюна и тютюневите изделия е структуриран **ЛАБОРАТОРЕН КОМПЛЕКС ЗА ИЗПИТВАНЕ (ЛКИ - ИТТИ)**. Същият е акредитиран от Българска служба по акредитация по ISO/IEC 17025:2018 за изпитване на тютюн и тютюневи изделия от БСА рег. № 153 ЛИ /27.02.2025 г. Акредитацията беше удължена до 27.02.2029 г.

ЛКИ-ИТТИ, *единствен в страната*, провежда широкообхватна дейност в областта на аналитичните изпитвания и оценка на тютюн и тютюневи изделия в съответствие с международни стандарти и нормативни документи.

Дейността на ЛКИ е подчинена на действащите европейски нормативи и регулаторни практики – *Директива 2014/40/ЕС, Рамковата конвенция на Световната здравна организация за контрол върху тютюна (чл.9 и чл.10)* и българското законодателство.

ОБРАЗОВАТЕЛНА ДЕЙНОСТ

ИТТИ има програмна акредитация от НАОА за обучение в образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 5.12 „Хранителни технологии“, научна специалност „Технология на тютюна и тютюневите изделия“ и по професионално направление 6.2 „Растителна защита“, научна специалност „Растителна защита“.

ТЕХНИЧЕСКА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ НА НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ.

- *Съвременна апаратура.*

По програмата за обновяване и поддържане на технически средства в Лабораторен комплекс за изпитване /ЛКИ/ (Акредитиран по БДС EN ISO 17025:2018) - ИТТИ, започна изпълнението на проект за пълна актуализация на апаратурата в лабораторията за анализ на дима. В рамките на ЛКИ-ИТТИ функционират **35 технически средства**, от които **3 основни**

апарата с най-голяма натовареност в изпитването на пробите - машина за пушене **Borgwaldt RM 200A**, газов хроматограф **Agilent 7890A/FID/TCD** за анализ на никотин и вода в цигарения кондензат и **Автоанализатор за анализ в непрекъснат поток**. Това позволява на научните работници да провеждат изследванията си на качествено високо ниво.

През 2024 г. ИТТИ закупи по европейски проект по подмярка 1.2. „Демонстрационни дейности и действия по осведомяване“ от мярка 1 „Трансфер на знания и действия за осведомяване“ апарат за горене на проби по Келдал и линейна пушална машина, хардуерно управлявана.

Компютърно осигуряване и достъп до Internet.

Учените в ИТТИ разполагат с персонални компютри и неограничен достъп до Internet.

По-голямата част на територията на института е покрита с безжичен интернет.

Всички лаборатории, изискващи контрол на влажностно-температурния режим са оборудвани с локални климатични инсталации.

Сградата на института е с напълно сменена дограма. Извършен е ремонт на покривите и на двете крила на централната сграда. През 2024 г. със собствени средства на покрива на института се изгради фотоволтаична система за зелена енергия която е пусната в действие. Асфалтира се двора на ИТТИ. Монтира се нова входна врата с дистанционно управление към двора на института.

Б. Експериментална база

През последните пет години, изследователската и производствена дейност се осъществява на 497 дка (262 дка собствена и 235 дка, предоставена от Държавния поземлен фонд) обработваема земя в с.Марково, ОП гр. Рила, ОП Гоце Делчев, гр. Бяла Слатина и Опитно поле с. Козарско.

II. НЕДОСТАТЪЦИ

А. Научноизследователска дейност

Отделите, осъществяващи научноизследователската дейност в ИТТИ са 2 (плюс 4 Опитни полета), което е предпоставка за затрудняване на научните търсения и интеграцията на изследователските проекти.

Методичното ниво не при всички разработки е достатъчно съвременно и не обхваща нужният инструментариум (апаратура, методична постановка, статистическа обработка). Не се полагат достатъчно усилия за изготвяне и представяне на иновационни проекти и за координиране и контрол върху развитието, приключването и внедряване в практиката на съществуващите такива. Има какво да се желае по отношение на засилване връзката между науката и бизнеса.

Б. Експериментална база

Въпреки закупуването на нова апаратура през 2024 г. по европейски проект, в лабораториите все още има какво да се желае. Част от основното оборудване е морално и технически остаряло. Сградният фонд в опитните полета и опитно поле с. Козарско е амортизиран и в някои части опасен за ползване.

**ПРОГРАМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ИНСТИТУТ ПО ТЮТЮНА И
ТЮТЮНЕВИТЕ ИЗДЕЛИЯ С. МАРКОВО, ОБЛ. ПЛОВДИВ ЗА ПЕРИОДА
2025 г. – 2029 г.**

А. Научно-изследователска дейност.

Перспективите пред ИТТИ в условията на членство на страната ни в ЕС са в отварянето му към научни, регулаторни, правителствени и неправителствени институции за изпълнение на Общата селскостопанска политика на ЕС в сектор „Тютюн“. В условията на световна икономическа криза е необходимо преразглеждане на приоритетите, реорганизация и оптимизация на научноизследователската и приложна дейност. Необходимо е засилване на контактите между ИТТИ и бизнеса и по-голяма активност на научния потенциал при решаване проблемите на практиката. За целта ще се предприемат адекватни организационни, ръководни и финансови мерки за планиране и контрол на приходите и разходите на института. Заложените в новия програмен период на Общата селскостопанска политика (2020-2027 год.), както и в Програмата за развитие на селските райони на Република България, преференции за научни изследвания и иновации, дават реални възможности за развитие на научно-изследователската дейност въпреки строгите рестрикции към културата тютюн по Европейското законодателство.

Съгласно новите изисквания за развитието на сектор „Тютюн“ за следващите години и основните приоритети на научните изследвания в ССА, новите проекти за ИТТИ е необходимо да отговарят за:

Приоритет 1: Устойчиво развитие на конкурентоспособно земеделие, основано на знанието.

Научни направления:

- Селекция на нови сортове културни растения
- Съхраняване и подобряване на състоянието на почвите и на почвеното плодородие.

Приоритет 2: Опазване на природните и генетични ресурси за намаляване на влиянието на климатичните промени.

Научни направления:

- Преодоляване на деградационните процеси в почвата и борба със засушаването при климатичните промени;
- Системи за напояване при воден дефицит;
- Съхранение и използване на националния растителен генофонд за генетично разнообразие.

Приоритет 3: Безопасни, качествени и здравословни земеделски суровини и храни.

Научни направления:

- Качество и безопасност на суровините и храните.

Приоритет 4: Подобряване качеството на живот в селските райони чрез конкурентноспособно земеделие и увеличение на доходите.

Научни направления:

- Трансфер на технологии, знания, обучение и информационно осигуряване на земеделските производители в сектора;
- Икономически и социален ефект от прилагането на ОСП за мултифункционалното развитие на земеделието в селските райони.

Разработваните проекти следва да отговарят на научните програми в ССА.

- Събиране, проучване, съхранение и управление на растителните генетични ресурси. Подобряване на сортовия състав на основните земеделски култури и производство на качествени предбазови и базови семена и посадъчен материал.
- Комплексна екологична и икономическа оценка на почвените ресурси и нови технологии за увеличаване продуктивността на почвата.
- Проблеми свързани с устойчивостта и толерантността на земеделските култури към воден дефицит и екстремни температурни въздействия на средата. Оптимизиране на техниките и технологиите за напояване в условията на воден дефицит.
- Технологии за биологично производство на растителна продукция. Разработване на интегрирани системи за растителна защита, като основа за производство на безопасни храни и опазване на екосистемите.
- Нови икономически и енергийно ефективни технологии за конкурентно производство на растителна продукция, отговаряща на изискванията на ЕС.
- Оценка на агроекологичния потенциал на земеделските райони. Развитие на организационно-стопанските единици и тяхното усъвършенстване. Социално-икономически проблеми на развитието на селските райони.

1. Организационна структура

Поради това, че организационната структура на научно-изследователската и обслужваща дейности беше доста детайлизирана, същата не отговаряше вече на актуалното състояние на тютюневия сектор в страната. За по-добра комуникация между основните структурни звена се извърши тяхното окрупняване и осъвременяване.

Това се осъществи като се обособиха три отдела:

- отдел „Обща администрация“ (финансово-счетоводна и административно-стопанска);
- отдел „Технологии в производството, обработката и преработката на тютюна“ с прилежащо към него Опитно поле с. Марково със секторите - с. Козарско, гр. Рила и гр. Гоце Делчев;
- отдел „Химия на тютюна и тютюневите изделия“ с Лабораторен Комплекс за Изпитване.

2. Научни изследвания

Ще се изготвят концепция и стратегия за развитие на научните изследвания по тютюна, съобразени с приоритетите на МЗХ и ССА за развитие на аграрния сектор съгласно новата ОСП за периода 2025 – 2029 и прилагането на СОР и Директивите на ЕС за сектора.

Научноизследователските задачи ще се прецизират с цел тяхното обединяване в общи проекти от отделите. Това ще осигури организиране на научните изследвания на база актуалност и приложимост.

Ще се търси повишаване конкурентоспособността на научните резултати чрез участие в национални и европейски проекти.

Въпреки, че тютюна не намира място в международни проекти поради силната анти-пушателна кампания в световен мащаб, трябва да се търсят възможности за нови научни изследвания в направленията със здравен аспект.

Ще се търсят рационални решения за алтернативно използване на тютюна и тютюневите остатъци. Това ще спомогне за решаване на някои съвременни проблеми – екологичен и енергиен. ИТТИ е биопроизводител върху сертифицирано поле предоставено за управление от МЗХ.

Друг приоритет на бъдещата работа ще е разширяване и утвърждаване на международните връзки и сътрудничеството с научноизследователските центрове по тютюна в Северна Македония, СР Виетнам, Турция и други балкански страни. Тенденция е обединяване на усилия за запазване на тютюнопроизводството на ориенталски тютюни в рамките на ЕС с помоща на науката по тютюна в тясно сътрудничество с UNITAB (Европейска организация на тютюнопроизводителите).

За в бъдеще все повече ще се търси засилването на ролята на ИТТИ при изпълнение Споразумението за нивото на обслужване между Република България и Европейската комисия към Генерална дирекция „Здраве и безопасност на храните“, за съхранение на данни за тютюневи изделия, нови тютюневи изделия и растителни изделия за пушене.

Приоритет ще бъдат изследванията в едно ново направление за ИТТИ - токсикологията и добавките на тютюневите изделия.

3. Развитие на научните кадри

Необходима е програма за научно израстване и повишаване квалификацията на кадрите, проблем който е много голям през последните години. Младите учени ще се насърчават да публикуват научните си изследвания в издания с импакт фактор.

Б. Приложна дейност

Важен аспект от бъдещата работа ще е задълбочаване отварянето на научната общност към потребностите на тютюневото стопанство за трансфер на нови сортове, адаптиране на традиционни български сортове ориенталски тютюн към климатичните промени, производство на качествени семена и технологии за тютюнопроизводителите, преработвателите и търговците на тютюн в България.

ИТТИ притежава Удостоверение № 1179/25.01.2007 год. от ИАСАС-София за вписване в регистър на производители, заготовители и търговци на посевен и посадъчен материал под № 07П301179, том III, стр. 1179:

- за *производство на семенен материал* – тютюн;
- за *заготовка (последващо разфасоване в малки опаковки) на посевен материал* – тютюн, а на основание чл. 28, ал. 1 от ЗППМ и чл. 9 от Наредба за реда за издаване на разрешения на производители и заготовители на посевен и посадъчен материал и за регистрация на търговци на посевен и посадъчен материал, **Разрешение № 0394/25.01.2007 г.** -
- за **складова база в с. Марково;**
- за **производство на посевен материал** – тютюн;
- за **заготовка (последващо разфасоване в малки опаковки) на посевен материал** – тютюн.

Съгласно българското законодателство научните изследвания и анализи на тютюневите изделия за установяване съдържанието на вредни вещества, вкл. на катран, никотин и въглероден оксид се извършват от акредитирани лаборатории, а ИТТИ е акредитиран в съответствие с новия стандарт ISO 17025/2018 със срок за акредитация до 28.02.2029 г. Ще се работи в насока за разширяване научното обслужване на тютюнопроизводството, обработка и преработка на тютюна, чрез договаряне на научно-експертна помощ от страна на

специалисти на ИТТИ с производители и търговци. Ще се предприеме активна кампания за връщане интереса на производители и търговци към традиционни българските сортове тютюн и тяхното адаптиране към климатичните промени с цел създаване на суровина с високо пазарно търсене.

Ангажменти на ИТТИ по ЗТТСТИ се изразяват в следното:

- Разработване на технологични инструкции за отглеждане, обработка, преработка и оценка на тютюн и тютюневи изделия.
- ИТТИ е национален администратор по докладване на съставките и добавките в Европейската комисия и съхранението на данните за тютюневи изделия, нови тютюневи изделия и растителни изделия за пушене.
- ИТТИ изпълнява всички ангажменти на държавата по чл.35 от ЗТТСТИ.

Ангажменти на ИТТИ по Рамковата Конвенция по Контрол на Тютюна на Световната Здравна Организация:

➤ Участието на ИТТИ при изпълнение на поетите ангажменти на Р България по европейската политика за контрол на тютюна и тютюневите изделия е осезаемо и признато. Експерти участват чрез изработване на становища при работата на комисии по:

- Програма на СЗО за изпълнение на:
 - чл. 9 – Регулиране на съдържанието на тютюневите изделия.
 - чл. 10 – Регулиране разкриването на съдържанието на тютюневите изделия на РККТ на СЗО.
 - чл. 17 и чл. 18 – „Правителствена подкрепа за прилагане на икономически осъществими алтернативни дейности“ и „Защита на околната среда“.

По Международното сътрудничество

ИНСТИТУТА работи по няколко програми:

- Европейска програма за проследяване появата, развитието и патогенитета на маната
- "Неконвенционално използване на тютюна и остатъците му от производството, преработката и обработката", съвместно с Изследователски институт по тютюна, гр. Прилеп, Р. Македония
- "Проучване на съществуващата и създаване на нова ген плазма ориенталски тютюни за условията на Република България и Република Македония"
- Договор за съвместна дейност между ИТТИ и Виетнамския тютюнев институт (ТИСО) за периода 2023 г. – 2026 г. Извършват се изпитвания в производствени условия на няколко сорта български ориенталски тютюн в опитните полета на Виетнамския тютюнев институт ТИСО – гр. Ханой.

В. ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ

Институт по тютюна и тютюневите изделия, с. Марково притежава сертификати за 13 сорта тютюн.

Съхранява и поддържа колекция, включваща генофонд от 210 сорта ориенталски и едрolistни тютюни, резултат на българска селекция и получени по пътя на международния обмен.

През 2024 г. за първа година се изведе семепроизводство за нов сорт растение рег.№11281 P2 за тютюн сорт Виржиния 0842.

Изработени са 12 броя технологии и инструкции за производство, обработка и преработка на тютюн Виржиния, Бърлей и Ориенталски които са публикувани на интернет страницата на МЗХ в сектор „Тютюн“.

През периода 2021 - 2024 г. под методичното ръководство на специалисти от ИТТИ и ИАСАС по предварително подписан договор са произведени сертифицирани семена за тютюн от сорт „Крумовград“ 58 – 430 кг, сорт „Крумовград“ 90 - 28 кг. и „Еленски“ 817 – 30 кг.

Проведени са работни срещи с представители на браншовите тютюнопроизводителски организации, изкупуващите търговски фирми, тютюневата индустрия, чуждестранни партньори и учени по проблемите на тютюна и тютюневите изделия.

ФИНАНСОВА И АДМИНИСТРАТИВНА ДЕЙНОСТ

Финансовото управление на ИТТИ е главен приоритет за спазване на бюджетните процедури. ИТТИ е второстепенен разпоредител на държавния бюджет към ССА.

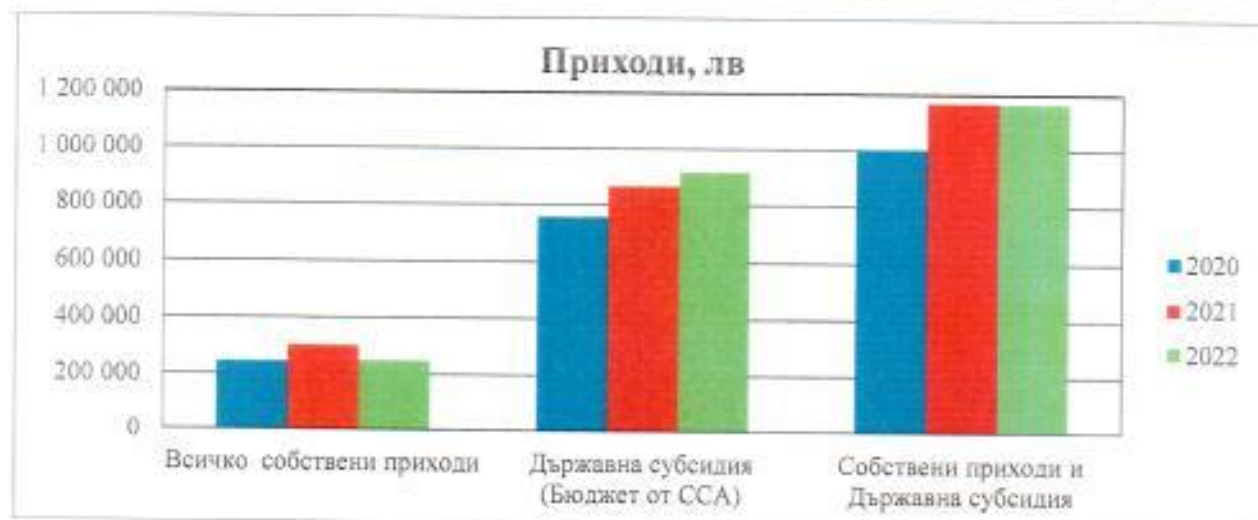
Въпреки слабото покачване на държавните субсидии през последните пет години, ИТТИ приключваше финансово без задължение всяка година.

На фиг. 1 и 2 са представени данните за собствените приходи и всички разходи на ИТТИ за периода 2020 – 2024 по години. От резултатите се вижда, че най-големия източник на собствени приходи е производство на тютюневи семена. За съжаление през последните години се наблюдава негативната тенденция за спад в тютюнопроизводството и при трите типа тютюн – Ориенталски, Виржиния и Бърлей. В момента културата тютюн е подложена на най-висока степен на контрол и регулации по редица европейски директиви. Промяната в политиките на пазара за изкупуване на тютюневата суровина, също допринася за резкия спад при производството на суров тютюн. Всичко това се отразява във всички основни дейности на института.

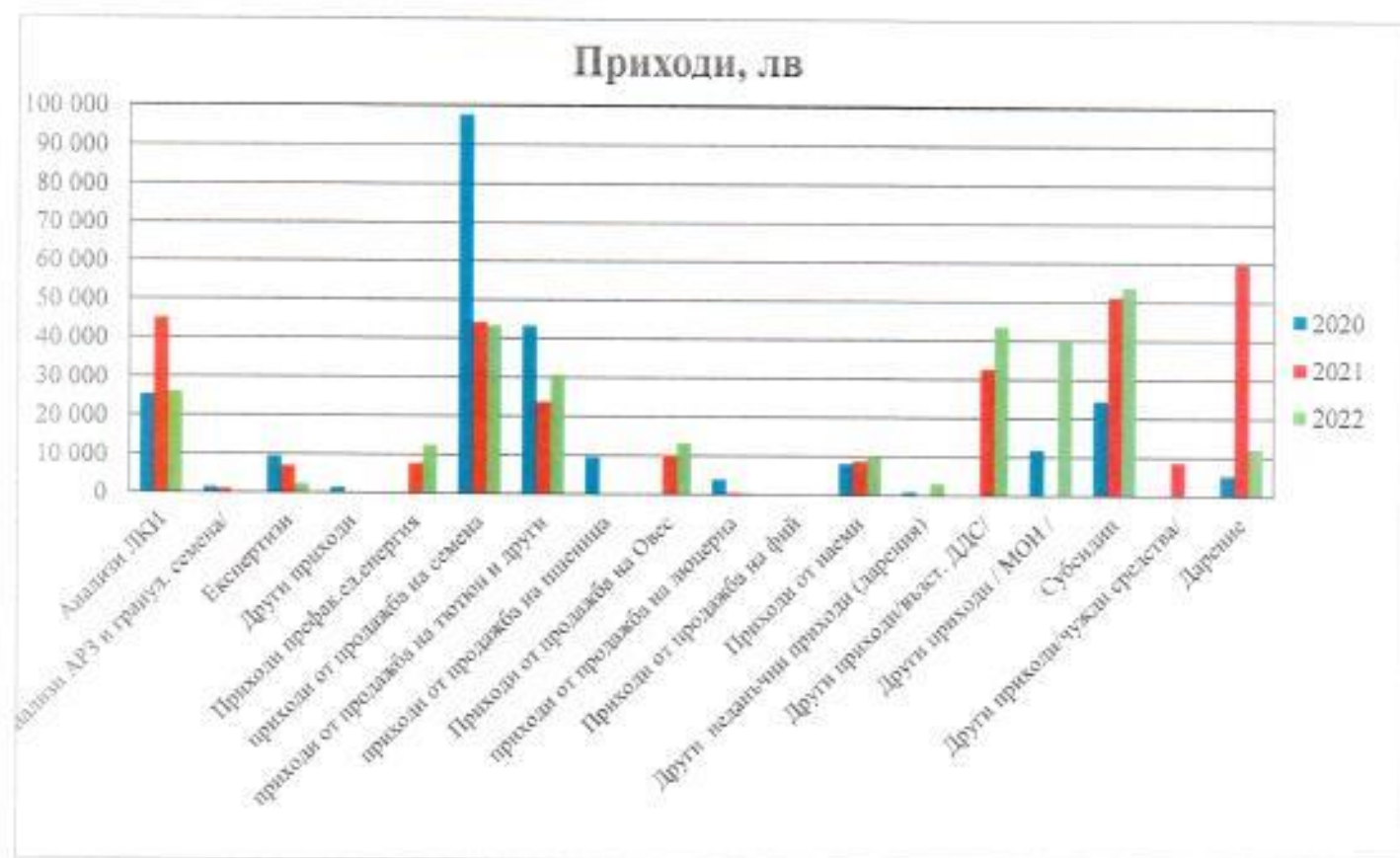
Разходите на института предимно се влияят от разходите за заплати, осигуровки, данъци и издръжка. Разходите за издръжка са намалени до минимум с цел вместване в отпусканата държавна субсидия и собствените приходи по години.

1. Финансов отчет за периода 2020 - 2022 година

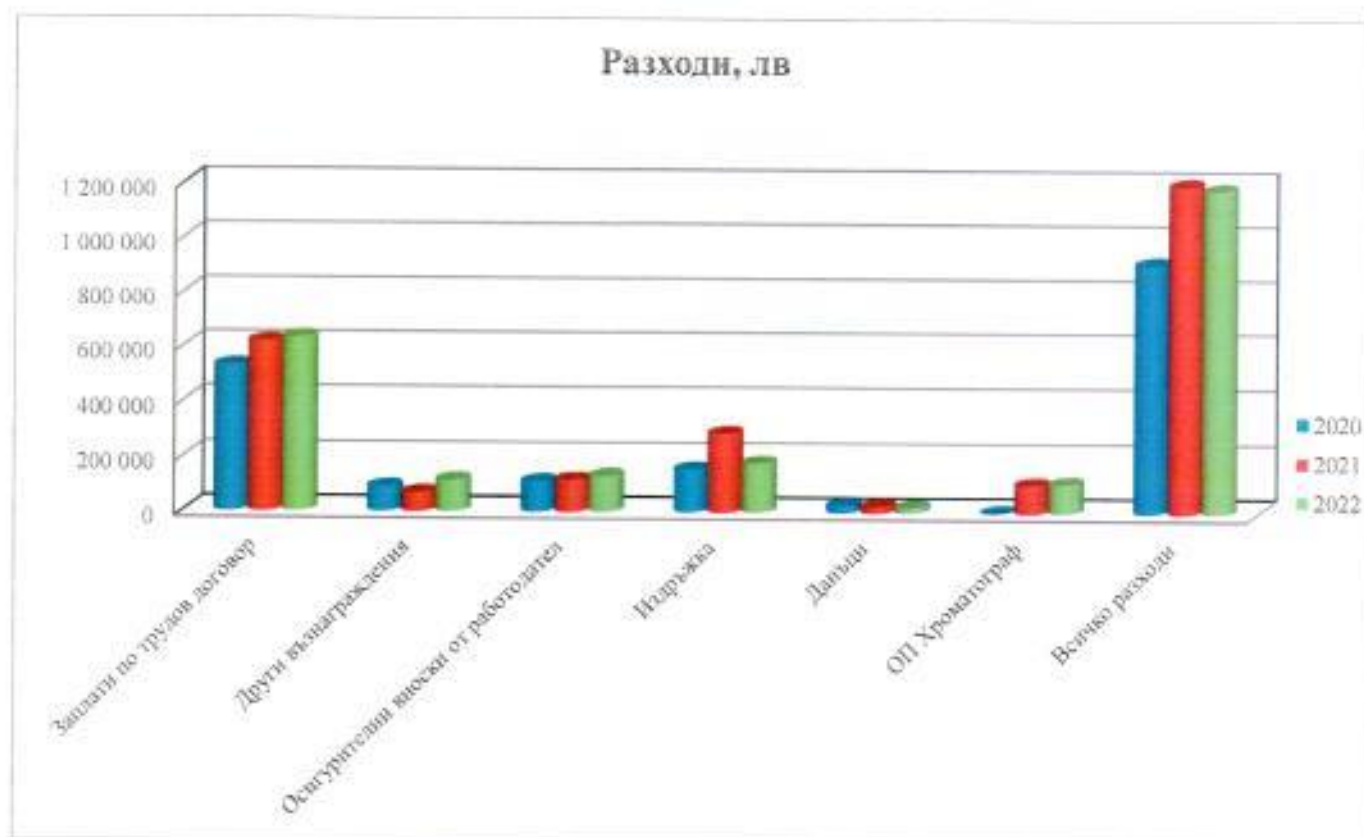
ПРИХОДИ, лв	2020	2021	2022
Анализи ЛКИ	25 426	45 312	26200
Други услуги /анализи АРЗ и гранул. семена/	1650	1120	
Експертизи	9 600	7100	2400
Други приходи	1 520		
Приходи префактуриране на ел.енергия		7800	12654
Приходи от продажба на семена	97 730	44385	43325
Приходи от продажба на тютюн и други	43 352	23758	30860
Приходи от продажба на пшеница	9 650		
Приходи от продажба на Овес		10 299	13376
Приходи от продажба на люцерна	4 000	547	405
Приходи от продажба на фий		220	
Приходи от наеми	8 124	8928	9966
Други неданъчни приходи (дарения)	898		3088
Други приходи/възст. ДДС/		32 770	43527
Други приходи / МОН /	11 901		40000
Субсидии	24 441	51 237	53693
Други приходи/чужди средства/		8 755	
Дарение	5360	60000	12300
Всичко собствени приходи	243 652	302 231	248270
Държавна субсидия (Бюджет от ССА)	760000	868 287	918 550
Собствени приходи и Държавна субсидия	1 003 653	1 170 518	1 166 820
РАЗХОДИ, лв			
Заплати по трудов договор	526 069	616 312	630387
Други възнаграждения	90 240	67 526	114891
Осигурителни вноски от работодател	110 291	116 954	131413
Издръжка	156 315	287 929	179176
Данъци	25 686	23 550	19777
ОП Хроматограф	-	105 060	107550
Всичко разходи	908601	1 217 331	1 183 194

ФИГ. 1. ПРИХОДИ 2020 – 2022 г.

ФИГ. 2. ПРИХОДИ ПО ДЕЙНОСТИ 2020 – 2022 г.

ФИГ. 3. РАЗХОДИ 2020 – 2022 г.

2. Финансов отчет за периода 2023 – 2024 година

ПРИХОДИ	2023	2024
Анализи ЛКИ	21 520	62 145
Експертизи	5 000	375
Приходи префак.ел.енергия	9 501	10 595
Приходи от продажба на семена	51 912	94 012
Приходи от продажба на тютюн	21842	17 650
Приходи от продажба на пшеница	6 815	0.00
Приходи от продажба на люцерна	480	200
Приходи от продажба на овес	0	4 180
Приходи от наеми	10 516	11 475
Други неданъчни приходи	530	0.00
Други приходи / МОН /	1 950	-1950
Чужди средства	47 805	53 585
Субсидии	37 680	5 000
Дарение	11 543	63 506
Всичко приходи	191 759	264581
РАЗХОДИ		
Заплати по трудов договор	736 980	1 064 412
Други възнаграждения	119 970	85 084
Осигурителни вноски от работодател	151 382	207 223
Издръжка	161 236	111 991
Данъци	16 724	33 974
Хроматограф	116 225	131 786
Всичко разходи	1 302 519	1 634 470

Държавната субсидия на ИТТИ за 2023г. е 1 291 473 лв от ЦА на ССА.

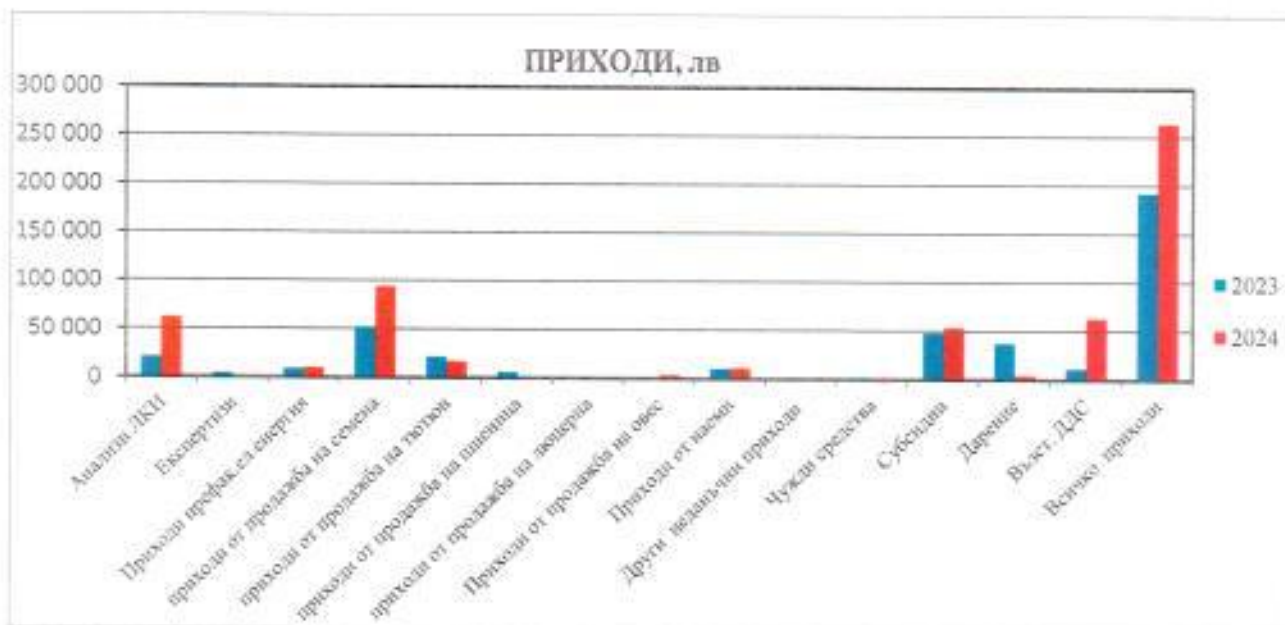
Държавната субсидия на ИТТИ за 2024г. е 1 711 000 лв от ЦА на ССА.

От резултатите се вижда, че най-големият източник на собствени приходи е производство на тютюневи семена. През 2024г. се наблюдава почти три пъти увеличение на приходите в сравнение с 2023 г. от анализи в ЛКИ. По-високи през тази година са и приходите от субсидии. ИТТИ през 2024 г. получи целево дарение от 5 000 лв от частна фирма, която направи тротоара в двора на ИТТИ безвъзмездно. С дарените средства извършихме монтаж на нова автоматична конзолна врата за двора на института. ИТТИ изказва благодарност на дарителите за оказаната финансова подкрепа при извършване ремонта на част от инфраструктурата на двора пред централната сграда на ИТТИ.

За съжаление през последните години се наблюдава негативната тенденция за спад в тютюнопроизводството и при трите типа тютюн – Виржиния, Бърлей и Ориенталски.

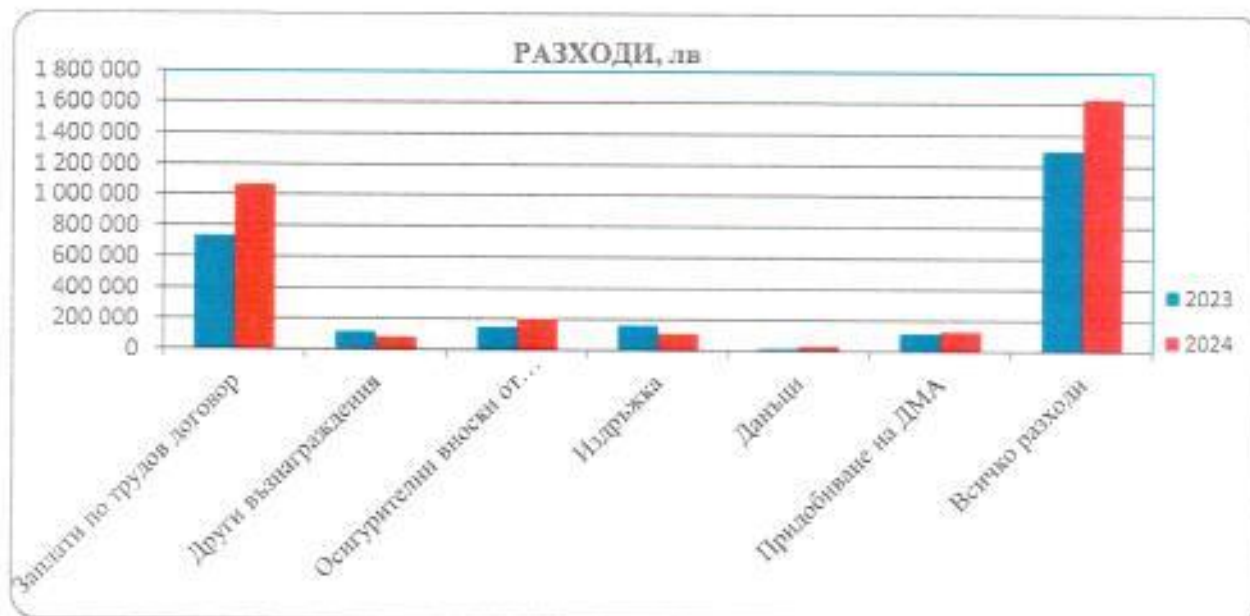
Промяната в политиките на пазара за изкупуване на тютюневата суровина и засиления контрол и регулации по редица европейски директиви, също допринася за големия спад при производството на суров тютюн.

Всичко това се отразява във всички основни дейности на института.

ФИГ. 4. СОБСТВЕНИ ПРИХОДИ ПО ГОДИНИ ЗА ПЕРИОД 2023 Г. – 2024 Г.

Разходите са в рамките на приетия бюджет за 2024 год. Контрола при изпълнение на финансовата дейност на ИТГИ за отчетния период се извършва на база спазване на правилата съобразно СФУК.

ФИГ. 5. РАЗХОДИ ПО ГОДИНИ ЗА ПЕРИОДА 2023 Г. – 2024 Г.

Основните собствени приходи са от:

- производство и продажба на семена;
- анализи в Лабораторния комплекс за изследване /ЛКИ/;
- произведен тютюн по научно изследователски задачи;

- договори;
- минимална част от наема и услуги;
- услуги по експертизи за РУ на МВР.

Източници на финансиране дейността на ИТТИ освен от бюджетна субсидия и целеви проекти на ССА и МЗХГ ще са:

- Лабораторни анализи от ЛКИ;
- Договори за консултации, услуги и въвеждане на иновации с други организации (ИАСАС, Университети и др.), търговски и промишлени фирми и производители;
- Производствена дейност (тютюнопроизводство, семепроизводство, сортоподдържане, пакетиране на семена и др.)
- Международни проекти;
- Публично-частни партньорства.

Ще се изпълнява строга финансова дисциплина чрез Система за финансово управление и контрол. Отчетността по научноизследователски проекти – планиране, разходи, краен продукт, ще бъде въведена с цел ясно формулиране на себестойността на иновативните научни продукти.

Разходите ще се редуцират до оптималния минимум, но не и за сметка на качеството на научно-изследователската работа.

Административната дейност ще бъде ориентирана към контрол върху спазването на трудовия ред и дисциплина, опазване на продукцията и имуществото, ефективно използване труда на работниците и специалистите, контрол върху условията на труд, включително и охрана на труда.

Д. Социални аспекти

Реализирането на научната и производствена програми зависят в значителна степен от социалната дейност на служителите. Особено внимание ще се отделя на:

- Правилните отношения със Синдикалните организации в рамките на КТ и Колективния трудов договор.
- Ежегодното провеждане на профилактични прегледи, оценка на риска и замервания, съгласно изискванията на Закона за здравословни и безопасни условия на труд;
- Ежегодна застраховка на рисковите групи при финансова обезпеченост ;
- Текущ ремонт на сградите с цел подобряване средата за работа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата програма има за цел утвърждаването и развитието на всичко постигнато в Института по тютюна и тютюневите изделия като продължител на над 100-годишното съществуване на организирания научни изследвания върху тютюна. В днешните трудни условия за съществуването на науката по тютюна, целта е не само оцеляването на Института, но и намирането на средства и възможности за неговото развитие въпреки рестриктивните мерки на законодателството върху изследваната култура. Изпълнението на поставените цели и задачи е напълно реално чрез активното участие на всички учени и служители на ИТТИ, чрез реализирането на нови идеи и инициативи, чрез повишаване равнището на качеството на научните изследвания, чрез разширяване на международните контакти, чрез прилагането на по-ефективна политика на финансиране за да се запази и издигне престижа на Института в научните среди и в обществото. Задължителни условия при осъществяване на дейността на

Института са мотивиране на учените и специалистите, възможности за квалификация и академично развитие. Уверена съм, че с общите усилия на колектива от ИТТИ и подкрепата на ЦА на ССА, министерства, организациите на тютюнопроизводителите, преработвателите и търговците на тютюн и тютюневи изделия, Института ще продължава успешно да изпълнява ангажиментите на РБългария по изпълнение на Рамковата Конвенция по Контрол на Тютюна към СЗО и изискванията по Закона за тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия.

Дата: 15.09.2025 год.

Изготвил:

(доц. д-р М. Къшева)